

УДК 81'366.587

II МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “ТИПОЛОГІЯ ВИДУ / АСПЕКТУ: ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ, РІШЕННЯ”

22–26 вересня 2009-го року у с. Гаспра (АР Крим) відбулася II Міжнародна наукова конференція “**Типологія виду/аспекту: проблеми, пошуки, рішення**”, яку спільно провели Московський державний університет ім. М.В.Ломоносова, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського та Міжнародний комітет славистів. З 1994-го р. на філологічному факультеті МДУ ім. М.В. Ломоносова працює аспектологічний семінар, в якому беруть участь учені як МДУ, так і інших навчальних та наукових закладів з багатьох країн. Матеріали семінару оприлюднені в чотирьох томах збірника “Труды аспектологического семинара МГУ им. М.В. Ломоносова”. Три томи збірника вийшли друком (М.: Изд-во МГУ. – Т. 1–3, 1997) до першої Міжнародної конференції в МДУ ім. М.В. Ломоносова 16–19 вересня 1997-го р., її матеріали висвітлені у збірнику «Типология вида: проблемы, поиски, решения» (М.: Школа «Языки русской культуры», 1998), надалі спілкування фахівців знов підтримував аспектологічний семінар філологічного факультету МДУ (Т. 4, 2004).

Через 12 років після першої на другу конференцію зібралися вчені з 12 країн світу, представивши 26 доповідей (Росія – 8 доповідей, Україна – 4, Македонія – 3, Німеччина і Японія – по 2, Азербайджан, Данія, Італія, Китай, Нідерланди, Франція, Швеція – по одній доповіді), а у попередньо оприлюднених тезах відображені матеріали 34 наукових праць фахівців з 16 країн (заочно взяли участь у конференції аспектологи Кореї, Словенії, США, Тайваню). Спільність проблематики конференції зумовила те, що її регламент не передбачав поділу на секції, отже, всі 6 засідань були пленарними, а учасники мали можливість взяти участь в обговоренні всіх доповідей.

© С.О. СОКОЛОВА, 2010

На відкритті конференції вітальне слово ректора МДУ ім. М.В. Ломоносова академіка РАН **В.А. Садовничого** до її учасників виголосила доктор філологічних наук **М.Ю. Черткова**; від Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського їх привітали проректор з наукової роботи професор **В.Н. Бержанський** та декан факультету слов'янської філології та журналістики професор **Г.Ю. Богданович**.

Наукову програму конференції розпочав академік РАН **Ю.Д. Апресян** (Росія) доповіддю **“Типи лексикографічної інформації про вид в активному словнику”**. В активному словнику, над яким працює колектив Інституту російської мови РАН, зібрано якомога повнішу інформацію про кожне слово, необхідну для його правильного вживання. У доповіді визначені та схарактеризовані основні напрямки подання аспектологічної інформації стосовно дієслів: а) фундаментальна класифікація предикатів та їхня характеристика за наявністю/відсутністю видових корелятивів та за набором видових значень кожної форми; б) взаємодія лексичних та аспектуальних значень; в) взаємодія аспектуальних та інших граматичних значень, зокрема часу та стану; г) синтагматика й вид (модальний контекст, сполучуваність та ін.); ґ) лексикалізована просодія й вид.

У доповіді проф. **Р. Бенакіо** (Італія) **“Дієслівний вид і ввічливість у слов'янських мовах: зіставний аналіз”** відображено вплив вибору форми доконаного (ДВ) або недоконаного виду (НДВ) для висловлення спонукання і зроблено висновок про більшу нейтральність та коректність форм ДВ порівняно з формами НДВ, які є різкішими, а подекуди й згубілими. Проф. **М. Кітадзьо** (Японія) у доповіді **“Видові синонімічні форми російських дієприслівників та дієприкметників у художньому тексті”** виклав результати частотного аналізу вживання дієприслівників та дієприкметників ДВ та НДВ у творах російських письменників XVIII–XIX ст. та зробив висновок про зумовленість вибору певної форми її місцем у структурі речення та семантичним зв'язком із наступними реченнями. Доповідь проф. **М.Я. Гловинської** **“Особливості потенційних видових форм у російській мові”** була присвячена видовим новотворам (вторинного НДВ), не зафіксованим у словниках, але вилученим автором із творів сучасних російських письменників. Здійснений автором кількісний аналіз оцінки інформантами “потенційних” видових форм дав змогу оцінити їх з погляду готовності увійти до узусу. Проф. **Л. Спасов** (Македонія) присвятив свій виступ **“Результативна видова конструкція у македонській мові”** аналізу особливостей різних моделей результативних конструкцій (одно-, дво-, три-, чотириморфемна дієслівна лексема або перифрастична конструкція та фразеологізм). **Ф. Леманн, Б. Вімер** (Німеччина) у доповіді **“Перформативне вживання доконаного виду у слов'янських мовах”** здійснили порівняльний аналіз вживання видових форм у перформативних висловлюваннях. **С.О. Соколова** (Україна) у доповіді **“Фреймова структура аспектуальних ланцюжків:**

до проблеми національної специфіки)» запропонувала розглядати аспектуальні ланцюжки в слов'янських мовах (на матеріалі української та російської) як свого роду фрейми, закладені у граматичному ладі мови, та проаналізувала засоби вираження відповідних значень у німецькій мові. **М.Ю.Черткова** (Росія) виголосила доповідь **“Типологічний паспорт» категорії виду/аспекту в різноструктурних мовах світу”**, в якій обґрунтувала статус категорії виду/аспекту як лінгвістичної універсалії та запропонувала поняття “типологічного паспорта” як диференційної ознаки виду конкретної мови, визначивши аглютинативний тип російського виду на противагу флективно-аналітичному в романських мовах. **О.М. Мещерякова** (Росія) у доповіді **“Про один тип нестандартного видового протиставлення в російській та англійській мовах”** проаналізувала видову поведінку дієслів зі значенням розташування протяжних просторових об'єктів та відображення таких значень засобами англійської мови. У доповіді **Т.В. Мілліаресі** (Франція) **“До питання про зіставлення виду в російській та французькій мовах”** розглянуто опозицію лімітативності/протяжності як варіант граматичного значення категорії виду в російській мові та засоби вираження цих значень у французькій мові. Доповідь **О.М. Чекаліної** (Росія) **“Суб'єктивна та об'єктивна інтерпретація подій у германських мовах та вид російського дієслова”** висвітлює проблему суб'єктивності / об'єктивності часових форм германських мов (Continuous та Indefinite) порівняно із часо-видовими формами російського дієслова. **К.-Х. Лунд** (Данія/Росія) у доповіді **“Ретроспекція і проблема спостерігача в наративному тексті (на матеріалі данської та російської мов)”** проаналізував використання форм данського плюсквамперфекта в ретроспективному плані відповідно до узгодження часів. **М. Каранфіловські** (Македонія) виголосив доповідь **“Взаємодія між імперативом та видом у македонській, російській та інших мовах”**. **І. Пановська-Дімкова** (Македонія) присвятила свій виступ **“Аспектуальній категорії хабітуальності у македонській мові”**. Визначенню поняття фазової парадигми дієслова як фрагмента словотвірного гнізда, безпосередньо пов'язаного з аспектуальними відношеннями, було присвячено доповідь **О. Я. Титаренко** (Україна) **“Про універсальну категорію фазовості і фазову парадигматику дієслів”**. У доповіді **Ю. Канеко** (Японія) та **О.В.Петрухиної** (Росія) **“Аспектуальні класи дієслів: універсальні та ідіоетнічні ознаки (на матеріалі російської та японської мов)”** висвітлено специфіку аспектуальних класів, зокрема ідіоетнічний характер поняття граничності, у різноструктурних мовах. Доповідь **В.Д. Климонова** (Німеччина) **“Типологічні параметри лексичних видів (на матеріалі подій у російській та німецькій мовах)”** присвячена зіставній характеристиці підкласів евентивів (подій) у цих мовах, зокрема кількісному співвідношенню маркованих та немаркованих індикаторів аспектуальності. **В.І. Гаврилова** (Росія) у доповіді **“Аспектуальна й станова характеристика присудків потенційно-якісних конструкцій”** проаналізувала

особливості “зони середнього стану” у плані вираження потенційної дії в російській та англійській мовах. **В.М. Труб** (Україна) у доповіді **“Семантичні ефекти варіативності дієслівного виду в імперативі”** визначив особливості варіювання форм виду в імперативних конструкціях. **Т.В. Белошапкова** (Росія) у дослідженні **“Аспектологія і когнітивна лінгвістика”** запропонувала розглянути категорію аспектуальності під кутом зору концептів-примітивів – одиничності, тривалості, початку, тривання, закінчення, результативності, повторюваності, ступеня прояву та співвідношення з нормою. **Ю.П. Князев** у доповіді **“Російський дієслівний вид і майбутній час: основні ефекти їхньої взаємодії”** порівняв модальність висловів у формі майбутнього часу залежно від форми доконаного/недоконаного виду. Дослідження **Н.В. Зорихиної-Нільсон** (Швеція) **“Таксис передування: про взаємодію виду і часу у висловлюваннях зі сполучниками *когда, после того как, с тех пор как*”** висвітлює фрагмент таксисних відношень у складнопідрядних реченнях із зазначеними сполучниками. Доповідь **А. Барентсена** (Нідерланди) **“Про взаємодію категорії виду з іншими дієслівними категоріями за вираження послідовності дій у випадках необмеженої повторюваності в різних слов’янських мовах”** ґрунтується на порівнянні ідентичних фрагментів текстів (перекладів) в усіх слов’янських мовах та висвітлює відповідні особливості видових форм у кожній мові. **Н.Г. Самедова** (Азербайджан) у повідомленні **“До питання про видову й не видову починальність”** порівняла типи починальності, яка виражена за допомогою префіксів та аналітичних конструкцій.

Крім публічно виголошених доповідей, було представлено 2 стендових доповіді молодих учених – **О.Л. Ачилової** (Україна) **“Специфіка аспектуального значення префікса *попо-* в українській мові”** (наук. керівник – С.О. Соколова) та **Лі Цзяо** (Китай) **“Аспектуальні трійки дієслів у російській мові”** (наук. керівник – О.Я. Титаренко), які теж були жваво обговорені, зокрема у зв’язку з тим, що український мовний матеріал досі був дуже мало представлений в аспектологічних працях.

Для учасників конференції доктор філол. наук **М.Ю. Черткова** (МДУ) провела майстер-клас **“Навчання іноземних учнів російського виду”**, в якому взяли участь студенти-іноземці Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського.

У межах конференції відбулося чергове засідання комісії з аспектології Міжнародного комітету славістів, учасники якого вшанували пам’ять засновника комісії професора **Станіслава Кароляка**, відзначивши його фундаментальні дослідження із семантики дієслівного виду у слов’янських і неслов’янських мовах. Голова комісії професор **Людмил Спасов** (Університет імені святих Кирила і Мефодія, Скоп’є, Македонія) запропонував спільну тему для опрацювання протягом 5 років **“Типологія дієслівного виду у слов’янських і неслов’янських мовах (синхронія та діахронія)”**, яку було одностайно затверджено,

та виголосив план проведення щорічних аспектологічних конференцій (2009–2013 рр.), чергове засідання комісії та наукову конференцію з проблеми “**Категорії дієслівної множинності у слов’янських та неслов’янських мовах (синхронія і діяхронія)**” заплановано провести у м. Скоп’є (Македонія) улітку 2010-го р. Надзвичайно актуальним завданням аспектологічної комісії визнано створення її власного сайту, на якому передусім має бути розташована база даних аспектологічної термінології та бібліографія. На засіданні комісії до її складу було прийнято чорирьох нових членів – представників країн, які досі не були залучені до роботи – Азербайджану (Н.Г.Самєдова), України (С.О. Соколова), Франції (Т.В. Мілліаресі), Японії (М. Кітадзьо).

На Круглому столі “**Перспективи розвитку аспектологічної науки**”, який вела професор **М.Я. Гловинська** (Інститут російської мови РАН), обговорено актуальні проблеми дослідження категорії виду та суміжних явищ, зокрема питання опису виду у словниках. **Ю.Д. Апресян** звернув увагу на великий позитивний досвід, нагромаджений сучасною аспектологією, який слід розвивати, не ускладнюючи мову опису, передусім метафорами. Широке коло завдань пов’язане із заглибленням у лексичну семантику, зокрема полісемію дієслова. **М.Ю. Черткова** наголосила на необхідності неупередженого ретельного збирання фактичного матеріалу та його адекватного опису, важливості точних методів аналізу та лояльності один до одного. Професор **Б. Вімер** (Університет м. Майнца, Німеччина) підкреслив важливість розмежування лексичного та граматичного компонентів у видовій семантиці та небажаність ускладнення теорії виду, яке відвертає від нагальних граматичних проблем дослідників, які не є вузькими фахівцями у галузі слов’янської аспектології. Він також наголосив на важливості перевірки отриманих результатів досліджень на корпусах та на необхідності впорядкування термінології. Професор **Р. Бенакіо** (Університет м. Падуя, Італія) привернула увагу до порівняльних досліджень – спочатку між слов’янськими мовами, потім з іншими – та діяхронічного підходу до аспектуальних категорій. Професор **Т.В. Мілліаресі** (Університет імені Шарля де Голля «Лілль-ІІІ», Франція) висловила думку про необхідність розмежування у дослідженнях категорій виду, часу та таксису. Професор **В.І. Гаврилова** звернула увагу на поєднання в мовознавстві рис гуманітарної та природничої наук.

Конференція пройшла в атмосфері невимушеного спілкування фахівців, об’єднаних зацікавленістю в одній з найскладніших галузей мовознавства – аспектології. Незважаючи на те, що її учасники приїхали з різних країн, мовний бар’єр був абсолютно відсутній, оскільки практично всі володіли принаймні кількома слов’янськими та неслов’янськими мовами і були об’єднані спільним науковим інтересом. Дискусії, розпочаті на засіданнях, тривали в кулуарах, а цікаві екскурсії мальовничими куточками та до історичних і культурних пам’яток Південного узбережжя Криму, запропоновані гостинними господаря-

ми — співробітниками Таврійського національного університету, сприяли формуванню цієї атмосфери.

Усі заявлені у програмі доповіді, як виголошені, так і ті, автори яких з різних причин не змогли взяти участь у засіданнях конференції, заплановано опублікувати у спеціальному збірнику, який найближчим часом вийде друком у видавництві МДУ ім. М. В. Ломоносова.

Світлана Соколова (м. Київ)

Svitlana Sokolova (Kyiv)

THE 2ND INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
“ TYPOLOGY VYD-ASPEKT/ASPECT: PROBLEMS, SEARCHES, DECISIONS”

Мовна мозаїка

ПОСИЛАННЯ ЧИ ПОКЛИКА́ННЯ?

У різних виданнях, передусім засобах масової інформації, часто послуговуються дієсловом *посилатися* та іменником *посилання* зі значенням “уривок, витяг із якого-небудь твору, на який покликаються у викладі, з точною назвою джерела та вказівкою на відповідну сторінку”. Напр.: *Критик посилається на переклади С. Руданського і П. Ніщинського* (К. Забарило); *При цьому прес-служба посилається на дані дослідників, що вивчали цю проблему останні роки* (Українська правда, 21.01.2008); *Мінськ посилається на документи митного союзу, якими не передбачено встановлення мита у торгівлі між цими державами* (Україна молода, 10.03.2010); *Докази, посилення на офіційні документи, заклики до компромісу не подіяли* (Дзеркало тижня, 12.12.2009).

Останнім часом паралельно почали вживати дієслово *поклика́тися* та іменник *покликання*, що мають єдине значення – “вказувати на кого-, що-небудь для підтвердження або виправдання чогось; наводити що-небудь як доказ”, пор.: *Однак у розв’язанні спорів належало покликатися на свідків – отже, їх присутність була обов’язковою* (Б. Тищик); *..рапорт став першим реальним текстом, на який українська сторона може покликатися у своїх розмовах з Європейською комісією* (Україна молода, 6.08.2007); *Покликання – це текст, що розміщується в кінці сторінки й відмежовується від основного тексту горизонтальною рисою* (www.doc.lviv.ua/showcat_langofpapers.php). Таке вживання спирається на традицію, зафіксовану в різних стилях української літературної мови. Напр.: *Треба.. звернутися.. до експерта Антона Петровича Ейсмонда, покликаючись на мою рекомендацію* (М. Коцюбинський); *Коли я раз поспробував бути премудрим і поклика́тися на свою рівність перед законом, то дістав позаушника* (І. Франко); *У дужках подаються покликання на третю, найпізнішу посторінкову пагінацію Хлебниковського кодексу, яка найкраще відчитується в цьому виданні* (Я. Книш).

Отже, органічнішими для української мови в згаданому значенні є дієслово *покликатися* та іменник *покликання*.

Тетяна Івасишина